

El dret a decidir no està mort, «estava de parranda»

Després de l'1 d'Octubre cal seguir reivindicant el dret a decidir i que una consulta sobre la independència hauria de ser possible en el marc de l'actual Constitució espanyola | La victòria de l'1-O és que com a acte de sobirania és inapel·lable i posa de manifest l'existència d'un poble

Manifestació de la Plataforma pel Dret de Decidir (PDD) 'Tenim el dret a decidir sobre les nostres infraestructures', organitzada l'1 de desembre de 2007. | Bernat Ferrer.

Per molta gent parlar avui de "dret a decidir" no té cap sentit, fins i tot, alguns ho consideraran una provocació de "processistes" que bloquegen el camí cap a la independència. **El dret a decidir forma part dels termes que els enemics de l'autodeterminació de Catalunya han aconseguit desprestigiar o fer-se'ls exclusivament seus**, com ha passat amb el propi concepte de procés sobiranista, inicialment carregat de sentit positiu (procés d'exercici de sobirania), després convertit en l'inefable "el procés". O amb la Constitució convertida en una mena d'"innocent víctima de l'execrable atac independentista", com si no es pogués ser independentista i constitucionalista defensor de les virtuts de la Constitució espanyola.

Tanmateix, el dret a decidir ha estat invariablement al nucli de les reivindicacions que a Catalunya s'han viscut des del 2006, quan arrenca el procés sobiranista amb la manifestació "Som una nació. Tenim el dret a decidir", només amb l'excepció dels darrers anys. Concretament des de les anomenades "eleccions plebiscitàries" del setembre del 2015 i, especialment, a mesura que s'introdueix el referèndum d'autodeterminació en l'agenda política, a partir del 2016. **Les circumstàncies polítiques** (la doble pinça: la negació del diàleg a Madrid i la pressió extremista de la CUP a Barcelona) i **el propi referèndum modifiquen l'imaginari i el marc de legitimació virant cap al clàssic dret a l'autodeterminació dels pobles.**

@pensem_cat

Si fins aquell moment les declaracions i lleis havien fet referència gairebé exclusiva al dret a

decidir dels catalans (encara que es fes esment també a la seva llarga trajectòria nacional), a partir del 2015 es comença a obrir pas en les declaracions i textos jurídics que les acompanyen [1] una sinonímia total entre dret a decidir i dret a l'autodeterminació. Finalment, el dret a l'autodeterminació serà l'apel·lació fonamental i exclusiva en el marc dels preparatius pel referèndum del 2017 que buscarà empara en el dret internacional. **El dret a decidir semblava haver estat llançat definitivament "a la paperera de la història".**

Defensar la Constitució espanyola defensant el dret a decidir

Sense entrar a valorar l'aplicabilitat del dret a l'autodeterminació al cas català, només des d'una perspectiva descriptiva de les demandes catalanes durant prop d'una dècada (i, per tant, sense tenir en compte tampoc la història de Catalunya en el seu conjunt), em sembla un fet demostrable que la base i el fil de les reivindicacions catalanes s'ha sustentat fonamentalment en el principi democràtic i en la idea que, **en un estat democràtic, la voluntat dels seus ciutadans ha de comptar per decidir sobre el seu futur polític** i el marc institucional bàsic sobre el que aquests volen viure. En altres paraules, en la creença que un estat democràtic no pot restar impassible davant de la voluntat d'una part de la seva ciutadania de no voler formar part d'aquest estat.

De fet, aquesta idea va estar al darrere no només de demandes polítiques sinó d'una important tasca de juristes i politòlegs per analitzar com aquesta reivindicació democràtica podia encaixar i sostenir-se en el marc de la Constitució espanyola. Només una interpretació molt restrictiva de la Constitució, avalada però pel Tribunal Constitucional, aconseguiria convertir tota aquestes anàlisis i reflexions en paper mullat. Atenció, cal repetir-ho tantes vegades com faci falta: **és una determinada interpretació de la Constitució la que no permet desenvolupar aquesta definició del principi democràtic en l'Estat espanyol. No la Constitució.**

No hi ha cap article a la Constitució espanyola que explícitament negui la possibilitat de fer un referèndum consultiu sobre el futur polític de Catalunya (que no necessàriament hauria de ser una pregunta binària sobre la independència) tal com es plantejava des de la reivindicació del dret a decidir (recordem la forma de la consulta del 9 de novembre del 2014). Un referèndum que, per ser legal, i abans de les sentències interpretatives del Constitucional, només requeria la seva aprovació per part del govern central per fer-se efectiu (Ridao, 2014; Vintró, 2014). Però la interpretació del Tribunal Constitucional, format per magistrats nomenats pels partits polítics, ha acabat establint que una consulta d'aquest tipus només seria possible en el marc d'un procés constituent a l'Estat, amb les majories reforçades i procediments que estableix la Constitució en aquest cas.

Defensar el dret a decidir ha quedat fora de la Constitució (més enllà de la seva consideració com una reivindicació política més o menys etèria). Alguns constitucionalistes han aconseguit, doncs, que ser "constitucionalista" vulgui dir, almenys per la majoria, ser contrari al principi democràtic que defensa el dret a decidir.

Però recordem-ho. La interpretació restrictiva del principi democràtic, així com del principi d'autonomia des de la sentència de l'Estatut de Catalunya, trenca fins i tot amb plantejaments que el propi tribunal havia defensat en el passat. És fàcil fer un paral·lelisme amb el que ha passat a moltes religions i la seva doctrina. Ha acabat sent més important la interpretació "dels doctors de l'Església" que el que diuen literalment les Escriptures. La interpretació ha subordinat el text. **Jo encara avui em nego a cedir l'apel·latiu de constitucionalista a aquells que estan en contra del dret a decidir. Jo em considero tant, o més, defensor de la Constitució espanyola que ells.**

Pensem.

Capçalera de la manifestació 'Som una nació. Nosaltres decidim' del 10 de juliol de 2010. Foto: EUiA/Flickr.

Al segle XXI és el dret a decidir el que crea les nacions

Certament, **la possibilitat d'exercir el dret a decidir és avui impossible a Espanya**. I sembla que, per molts, això ens aboqui a renunciar a l'aspiració d'aquest dret, d'aquesta interpretació de la democràcia per sobre de la unitat dels estats. Però quants drets no són legítims abans que un sistema legal els reconegui i es puguin exercir amb normalitat! De fet, en la majoria dels casos ha estat així. ¿Per què hauríem de renunciar a considerar que en una democràcia del segle XXI, plenament consolidada i amb un principi democràtic desenvolupat, una comunitat política té dret a decidir sobre el seu futur i plantejar-se, sense cap recurs a la violència, si vol continuar formant part d'aquell estat?

De fet, aquesta comprensió democràtica ha estat desenvolupada jurídicament pel Tribunal Suprem (equivalent del Constitucional) d'una de les democràcies més avançades del món, el Canadà. El tribunal canadenc deixa clar que **la possibilitat de consulta i posterior negociació entre l'estat i la comunitat secessionista són corol·laris lògics del principi democràtic**, juntament amb el principi federal, el d'estat de dret i el respecte a les minories. Tot i que el tribunal no dona nom al dret que empara aquesta possibilitat, sí el distingeix del dret a l'autodeterminació, en el seu sentit jurídic internacional, tot dient que no pot ser aplicat a les províncies del Canadà, territoris d'una democràcia i no colònies d'una metròpoli o països sota dominació estrangera.

A Catalunya aquesta concepció era molt fàcil de batejar a partir de les reivindicacions populars protagonistes de la nostra història recent: dret a decidir. **Possiblement no calgui oposar binàriament el dret a decidir i el dret a l'autodeterminació**, potser n'hi ha prou amb reconèixer els seus marcs de fonamentació bàsica distints: en un cas el principi democràtic i en l'altre el principi nacional.

Pensem.

Una de les implicacions que té la introducció d'aquest nou marc de legitimació em resulta especialment interessant i adequada pel cas català. En consonància amb les amplíssimes majories que sempre han defensat el dret a decidir de Catalunya, amb preferències identitàries i orígens molt diversos, amb sentiments nacionals heterogenis, amb el dret a decidir aflora una concepció de la nació molt adient pel segle XXI. Una nova comprensió del fet nacional del que, segurament, ni tan sols en són conscients els seus defensors, per començar gent del carrer i no pensadors o teòrics de la matèria. A saber, **no són les nacions les que exerceixen el dret decidir, sinó que és el dret a decidir qui funda les nacions.**

A parlar de tot això, i de com es pot fer emanar de la Constitució espanyola aquest dret a decidir, li hem dedicat un article la professora Mercè Barceló i jo mateix, que recentment ha estat publicat a la Revue française de droit constitutionnel: "Le droit de décider. La question de l'autodétermination d'une communauté politique au XXIe siècle à travers du cas de la Catalogne".

Pensem.

Els constituents del Pacte Nacional pel Dret de Decidir, el 2013. Foto: Parlament de Catalunya

Coda: "Pantalles superades"? O construïm sobre sòlid

Després de l'1 d'Octubre **cal seguir reivindicant el dret a decidir així com el "marc de convivència" que suposa la Constitució espanyola**, més enllà de les interpretacions "de part" que se'n facin. Que la voluntat dels catalans i les catalanes s'ha de tenir en compte, que ha de

ser possible constituir un nou estat per mitjans democràtics, és una comprensió del principi democràtic que pot trobar suports molt amplis a Catalunya, internacionalment i, finalment, a Espanya.

La superficialitat legalista amb la que s'aborda la qüestió no pot ocultar que **negar-ho implica l'acceptació de la idea que es pot retenir a una comunitat política dins d'un estat en contra de la voluntat de la majoria de la seva ciutadania**. Difícil de defensar amb els valors i intuïcions amb els que ens movem al segle XXI.

D'altra banda, **hi ha qui defensa, més aviat, centrar-se internacionalment en la denúncia de la conculcació de drets de la minoria nacional catalana**. Possiblement tingui sentit combinar ambdues reclamacions, especialment arran del judici als presos polítics.

I, al mateix temps, possiblement convingui tornar a **posar en valor la distinció entre sobiranisme i independentisme**. Cal tornar a la demanda i l'exercici de sobirania perquè és la millor fórmula de definició d'un poble i només actuant com a poble podrem sortir de l'atzucac.

Compte! reclamar aquest exercici no s'ha de confondre amb la simple presentació d'una demanda per què sigui "graciosament" reconegut. L'1 d'Octubre, per sobre de tot, va ser una acte de sobirania i, com a tal, de definició d'un poble. Això, amb aquestes o altres paraules, és una percepció molt compartida. És afirmar: "Aquí decidim els catalans". I ho vam fer. Aquesta és la victòria. Som capaços. **La victòria no és una república inventada, una independència que no s'ha donat. La victòria és un fet inapel·lable: un acte de sobirania real, viscut i experimentat per milions de persones**. Aquesta sembla una base molt sòlida per a construir un futur polític, si tornem a la roca mare.

@pensem_cat

NOTES:

[1] Vegis el Preàmbul de la Llei 19/2017, del 6 de setembre, del referèndum d'autodeterminació.

BIBLIOGRAFIA

- Barceló, Mercè; M. Corretja, A. González, J. López, J.M. Vilajosana (2015) *El derecho a decidir. Teoría y práctica de un nuevo derecho*. Barcelona: Atelier.
- Cagiao, Jorge i G. Ferraiuolo (ed., 2016) *El encaje constitucional del derecho a decidir. Un enfoque polémico*. Madrid: Ed. Catarata.
- López, Jaume (2018) *El derecho a decidir. La vía catalana*. Tafalla: Txalaparta (2ª edición).
- Pons Rafols, Xavier (2015) *Cataluña: Derecho a decidir y Derecho internacional*. Madrid: Editorial Reus.
- Ridaó, Joan (2014) *El derecho a decidir. Una salida para Cataluña y España*. Barcelona: RBA.
- Vintó, Joan (2014) "El Tribunal Constitucional y el derecho a decidir de Cataluña: una reflexión sobre la STC de 25 de marzo de 2014", bloc de la *Revista Catalana de Dret Públic* (02/04/2014).